

נועם אליעזר

מצורע

✦ בענין חזקה בספיקא דדינא

ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית וגו' (ויקרא י"ד, ל"ח).

בסוגיא רחולין י' ע"ב דילפינן דמוקמינן חזקה מצרעת בתים

א הנה בחולין י' א: אמרינן, מנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקתיה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אמר קרא ויצא הכהן מן הבית אל הפתח והסגיר את הבית שבעת ימים, והא דלמא אדנפיק ואתא בצר ליה שיעוריה, אלא לאו משום דאמרינן אוקי אחזקתיה. מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא כגון שיצא דרך אחוריו דקא חזי ליה כו'.

דעת ה"פרי מגדים" דבספיקא דדינא לא שייך לומר אוקמי אחזקתיה

ב והנה ה"פרי מגדים" ביו"ד (סימן נ"ז משבצות זהב סק"ג) כתב דחזקה לא שייך אלא בספק אם אירע איזה דבר, כגון ספק אם הוקטן הנגע, דהחזקה אומרת שהנגע לא השתנה. אבל בספיקא דדינא לא שייך לומר אוקמיה אחזקתיה, כי בשביל שיש חזקה לא ישתנה הדין, דמ"ד דאוסר ס"ל דאסור גם במקום חזקה. וכיו"ב כתב הפרי מגדים בספרו "שושנת העמקים" (כלל י"א, וכלל י"ב).

ביאור ה"קהלות יעקב"

ג ויעוי' בספר "קהלות יעקב" (כתובות סימן כ"ז סק"ד) שכתב דסברא זו שייכת רק אם נימא דענין חזקה הוא בירור המציאות, דהיינו דהגזירת הכתוב של דין חזקה הוא לתפוס שבמציאות לא השתנה, דזה שייך רק שנתפוס שהחפץ לא השתנה, דהמעשה

בשלטי גבורים בשם הריא"ז, והוכיח שהר"ן והתוס' פליגי, ועי' ב"שב שמעתתא" (שמעתתא א' פרק ט"ו), וב"קונטרס הספיקות" (כלל ד' סק"ד), וב"קובץ שיעורים" (ב"ב אות קל"ו).

דעת ה"תיבת גומא"

ז ובספר "תיבת גומא" לה"פרי מגדים" (כאן סימן א') כתב דזהו דוקא באיסורים, אבל בממון גם בספיקא דדינא מוקמינן אחזקה. - והיינו משום דדוקא באיסורים דהחזקה היא לומר שהמצב של ההיתר או האיסור נשאר כמו שהיה דזה לא שייך בספיקא דדינא, אבל בממון שדין חזקה הוא שאין מוציאין ממון מספק מיד המוחזק, גם בספיקא דדינא אמרינן הכי, מכיון דמה שהחזקה מהני אינו משום שמכריע את הספק, אלא שאין להוציא מידו בספק.

בתשו' הגרע"א פי' ל"ז

ח והנה בתשו' הגרע"א (קמא סימן ל"ז) כתב כיו"ב לחלק בין חזקה דאיסורים ובין חזקת ממון. - וע"ש שכתב שבחזקת מרא קמא יהיה תלוי בפלוגתא בגדר חזקת מרא קמא, דאם הוי ליה מדין מוחזק י"ל דהוא הדין גם בספיקא דדינא, דמספק אין להוציא ממון. אבל אם חזקת מרא קמא הוה מדין חזקה קמייתא דאיסורים, יש להשאיר את הדבר כמו שהיה, אם כן בספיקא דדינא לא שייך לומר חזקה, וגם בממון דינו כמו שכתב ה"כנסת הגדולה" הנ"ל.

בדברי "קונטרס הספיקות"

ט אמנם ב"קונטרס הספיקות" (בכלל א' סימן ה') הביא חקירה זו, והעלה דחזקת מרא קמא הוי חזקת ממון כדין מוחזק שאין להוציא ממון מספק. דהמרא קמא נקרא מוחזק. -

ידוע אלא שהספק הוא מה ההלכה, ומשום החזקה לא הוכרע הדין, ולכן נשאר בספיקא. מה שאין כן אם חזקה הוא שהדבר נשאר בספק, והגזירת הכתוב היא רק איך לנהוג בספיקות. ואם כן גם בספיקא דדינא שייך חזקה, שבאמת אין החזקה מכריע את הדין, אלא ההנהגה היא בספק.

דברי הפרמ"ג בספרו "שושנת העמקים"

ד והנה ה"פרי מגדים" בספרו "שושנת העמקים" (כלל י"ב) כתב: "והא חזקה יליף מנגע כו', מה שאין כן בנולד לנו ספק על ידי מעשה אחרת מנלן דאוקי אחזקה, וכי בשביל החזקה נאמר שמסתמא בקידושין היה קרוב לו ובגירושין היה קרוב לה, ובתרי ותרי וכי בשביל החזקה הוחזקו העדים שקרנים האומרים הפוך. ומיהו זה י"ל קצת". עכ"ד.

ביאור ה"שערי יושר"

ה ובספר "שערי יושר" (שער ב' סימן ט') ביאר הדברים, ע"ש שהקשה דלעולם אין החזקה מבררת את המציאות, דמשום חזקת הטמא לא יתחסרו המים מהמקוה. - וע"ש שביאר דספיקא דדינא שהוא ספק תמידי, והספק נשאר בספיקו גם לאחר החזקה, ובהכרח דגם הדברים המתילדים ממנו ישארו בספק.

דעת ה"כנסת הגדולה" וה"משנה למלך" וה"שלטי גבורים"

ו והנה עיקר הנידון דבספיקא דדינא לא שייך לומר אוקמיה אחזקה, כתב ה"כנסת הגדולה" (ביו"ד סימן י"ח בהגהות הטור אות ג', ובסימן כ"ה בהגהות הטור אות ג'). ויעוי' בתשו' הגרע"א (קמא סימן ל"ז) שהביא שכן כתב בפשיטות ה"משנה למלך" (פ"ב מטומאת צרעת) וע"ש שכן מ ב ו א ר

בגמ' להוכיח מפרה אדומה, דהא התם יש חזקת טמא וסמוך מיעוטא לחזקה. ותיריך המהרש"א בתירוצו השני, דהוי מיעוטא דלא שכיח, ולמיעוט דלא שכיח לא אמרינן סמוך.

**קושיית ה"שער המלך"
והגרע"א ע"ד המהרש"א**

(יד) אכן בספר "שער המלך" (פ"ג מיבום הט"ז) ובחידושי הגרע"א בחולין (י"ב), הקשו על דברי המהרש"א הנ"ל, דאם כן היאך בעינן בגמ' למילף מפרה אדומה דאזלינן בתר הרוב בכל התורה, הרי שאני פרה אדומה דהוי מיעוט דלא שכיח.

**דברי ה"פרי מגדים" בקושייתו
ע"ד המהרש"א**

(טו) ויעויין ב"פרי מגדים" (ביו"ד, בפתחה לסימן ל"ט) שהביא דברי המהרש"א הנ"ל, והקשה עליו כן. וז"ל: "הנה קי"ל בחולין י"ב א' דאזלינן בתר רובא, ופירש רש"י ד"ה פסח, דהלכה למשה מסיני דזיל בתר רובא, או מאחרי רבים, ואין חילוק בין איתא קמן או ליתא קמן, ואהא סמכינן ולא בודקין אחר ח"י טריפות, ונקובת הריאה דשכיח ביה ריעותא בדקינן, והיכא דלא בדק כשירה וסמכינן ארב הונא, ואין מפרסמין הדבר. עכ"ל. הנה כן קיימ"ל דלא בודקין אחר ח"י טריפות. ויש לראות אמאי, הא כל היכא דאיכא לברורי מבררין, כדמוכח ריש פסחים [ד' א'] המשכיר כו', וההיא רוב מצוין, ואי איתא צריך בדיקה, לשואלו. וכי תימא דאיכא רוב וחזקה די"ב חודש, תינח היכא דחי י"ב חודש. ועוד דחזקה שלא נתבררה לאו כלום הוא, עיין תוספות חולין י"א א' ד"ה אתיא מפרה אדומה. גם אחר נקובת הוושט ופסיקת הגרגרת במקום שחיטה אמאי אין בודקין, סמוך מיעוטא לחזקה והוי ליה פלגא מדרבנן. ומיהו משחיטה עצמה דלמא במקום נקב שחט, י"ל דלא החמירו חז"ל, מכל מקום אמאי אין בודקין על כל פנים. ואם היינו אומרים דהוה מיעוטא דמיעוטא וליכא למימר כהאי גוונא סמוך כו', עיין יבמות קי"ט א' ודוכתי טובא, כמו שהביא מהרש"א ז"ל חולין י"א א' בתוספות ד"ה מנא הא מלתא [ד"ה בא"ד אלא] דפרה סמוך מיעוטא דלא שכיח, הוה אתי שפיר. אלא דאם כן איך יליף

דלמא במקום נקב שחיט והבהמה טריפה היא, ואין הולכים אחר הרוב. וכי תימא דאין הכי נמי לא אכל בשר, פסח וקדשים מאי איכא למימר. ומשנינן, דהיכא דלא אפשר אזלינן בתר רובא. וזהו שייך דוקא בגוונא שאין חזקה כנגד הרוב, דבכהאי גוונא אין הולכים אחר הרוב מדאורייתא, אם כן אפילו היכא דלא אפשר לא מהני הרוב. ואם כן קשה דהא בשחיטה איכא חזקה דשאינו זבוח נגד הרוב דכשירות, ובכהאי גוונא מן התורה אין הולכים אחר הרוב, דסמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, והוי ספק השקול, דגם היכא דלא אפשר לא אזלינן ביה אחר הרוב, וכמו שנתבאר. ואם כן מה משני הגמ' דהכא לא אפשר. וכי תימא דהכא לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, כיון דרוב בהמות כשרות הוי רוב מעליא, והמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא ולא אמרינן סמוך חזקה למיעוטא דמיעוטא. והקשה ה"תיבת גמא", דאם כן איך אמרינן בגמ' בחולין (י"ב). דאיכא למילף מפרה אדומה או שחיטת בהמת קדשים, דאליבא דרבנן הולכים אחר הרוב בכל התורה, הרי י"ל דדוקא ברוב מעליא כזה דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא אזלינן בתר הרוב, אבל שאר רוב דעלמא אין הכרח דאזלינן בתר הרוב. ובהכרח צ"ל דהרוב דכשירות הוי כמו רוב דעלמא. ואם כן קשה אמאי אמרינן דאליבא דרבי מאיר היכא דלא אפשר אזיל בתר רובא, הרי יש חזקה כנגד הרוב, וסמוך מיעוטא לחזקה הוי דאורייתא, וגם היכא דלא אפשר בהכרח אי אפשר למיזל בתר הרוב.

בדברי הרא"ש פ"ק חולין סי' ט"ז

(יב) והנה בעיקר דברי הפרי מגדים הנ"ל, יש לציין דהרא"ש (פ"ק חולין סימן ט"ז) הוכיח דרבי מאיר לא חייש במיעוטא דלא שכיח, כמו דלא חייש במיעוטא דמיעוטא, כדאיתא ביבמות (ק"ט:). והוכיח כן מדאמרינן בגיטין (ב'): סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי ואפילו אליבא דרבי מאיר דחייש למיעוטא [וע"ש בתוס' דהיינו מיעוטא דמיעוטא].

דברי המהרש"א

(יג) ובנידון קושיית הפרי מגדים, יעוי' בדברי המהרש"א בחולין (י"ב) בתוס' בד"ה פסח כו', שכתב כתירוצו דהפרי מגדים כדי ליישב הקושיא בהא דמיייתנן

ומכל מקום כתב ה"קונטרס הספיקות" (כלל ד' סימן ד') דגם חזקת מרא קמא לא שייך בספיקא דדינא לפי מה שכתב ה"כנסת הגדולה" הנ"ל.

בדברי ה"שושנת העמקים"

(י) ובספר "שושנת העמקים" לה"פרי מגדים" (כלל י"ב) כתב דהא דחזקת מרא קמא דממון אמרינן גם בספיקא דדינא, צ"ל דהוא מדין הפקר ב"ד הפקר. אבל מדינא אין צריך להועיל בספיקא דדינא.

קושיית ה"תיבת גמא"

(יא) והנה ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" (כאן סימן א') הקשה דאליבא דרבי מאיר דחייש למיעוטא, ולא אזיל בתר רובא, כדאיתא בחולין (י"א:), והיינו דהיכא דליכא חזקה נגד הרוב מן התורה הולכים אחר הרוב, ומה דחייש למיעוטא הוא מדרבנן, והיכא דאיכא חזקה כנגד הרוב אפילו מן התורה אין הולכים אחר הרוב, דסמוך מיעוטא לחזקה והוי ליה פלגא ופלגא, וכדאיתא בתוס' בחולין (י"ב). בד"ה פסח כו', ובתוס' בחולין (פ"ו:). בד"ה סמוך כו'. [דהתוס' בחולין (י"ב) כתבו דהא דחייש למיעוטא היינו מדרבנן. והתוס' בחולין (פ"ו:). כתבו בשינוייא בתרא דסמוך מיעוטא לחזקה הוי דאורייתא, וחייש למיעוטא היכא דליכא חזקה הוי רק מדרבנן [החמיר]. והנפק"מ בין היכא דאיכא חזקה כנגד הרוב ובין היכא דליכא חזקה כנגד הרוב, אם אין הולכים אחר הרוב, היינו אפילו היכא דלא אפשר, וכמש"כ בתוס' בחולין (י"ב). שאי אפשר שלא לשחוט בהמות, דבמקום שיש חזקה אפילו דלא אפשר ס"ל לרבי מאיר דאין הולכין אחר הרוב, כיון דמדאורייתא הוא, שהרי אפילו לקולא אמר רבי מאיר דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והוי ליה פלגא ופלגא, ואין הולכין אחר הרוב, וכדאיתא בחולין (פ"ו:). דרבי מאיר מטהר משום דסמוך מיעוטא לחזקה טהרה של העיסה, וזהו משום דהתם איכא חזקה כנגד הרוב דמדאורייתא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה טהרה של העיסה והוי פלגא. מה שאין כן כשאין חזקה כנגד הרוב לא חיישינן אלא מדרבנן ולהחמיר ולא להקל, וכמו שכתבו התוס' שם. ולפי זה הקשה ה"תיבת גמא", דהרי בחולין (י"ב). פרכינן אליבא דרבי מאיר היכי אכיל בישרא, והא

הוא על העיסה אמרינן דאיכא רוב תינוקות מטפחים באשפה ומיעוט אין מטפחים ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת ומצטרפינן החזקה למיעוט. משא"כ פרה שאנו מכשירים אותה לשחיטה מכח הרוב, והתם ליכא חזקה, ממילא כודאי דיינינן ליה, ושוב כשמזין על הטמא לא מהני החזקה לומר סמוך מיעוטא לחזקה.

דברי ה"מחנה אפרים"

ויעוי' בספר "מחנה אפרים" (פ"ג מיבום הט"ז) שכתב כע"ז, דכל הא דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה היינו דוקא כששניהם בגוף אחד, כמו בהלכה צרתה למדינת הים דיש רוב מתעברות ויולדות נגד חזקה דיצאה ריקנית. ולא בתרי גופי.

דאין זה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אזלינן בתר רובא. והיינו דרבנן לא גזרו רפה אדומה.

קושיית ה"שער המלך" וה"תיבת גמא"

(יח) ובספר "שער המלך" (פ"ג מיבום הט"ז) הקשה ע"ד המהרש"א, דאכתי קשה אליבא דרבי מאיר דס"ל דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דאורייתא. - וכן הקשה ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" (כאן סימן א').

דברי ה"תיבת גמא"

(יט) והנה בספר "תיבת גמא" (כאן סימן א') כתב די"ל דבזה מחולקים החזקה מהרוב ואין החזקה מצטרפת לעמוד כנגד הרוב, דהא דאמר רבי מאיר סמוך מיעוטא לחזקה היינו דוקא כששני הספיקות באים כאחד, כמו בגוונא דתינוק העומד בצד העיסה ובצק בידו דאמר רבי מאיר כיון שכל הספק

בחולין [י"א א'] דניזל בתר רובא מעולה ועגלה ושאר לימודים, דשאני הני דמיעוטא דלא שכיח ואף רבי מאיר מודה כו". עכ"ד הפרי מגדים.

קושיית השמעתתא

(טז) ובספר "שב שמעתתא" (שמעתא ה' פרק ט) הביא בשם חכם אחד להקשות ע"ד המהרש"א בתירוץ הנ"ל, די"ל דאיכא נמי חשש דטריפות דסירכות בריאה, וזה שכיח. וע"ש מש"כ ליישב.

קושיית המהרש"א

(יז) והנה המהרש"א בחולין הנ"ל הקשה אליבא דרבנן, לפי מה שכתב ר"ת שהובא בהרא"ש (שם), וכן מבואר בתוס' בחולין (י"ב:): בד"ה לר"מ כו' דגם לרבנן דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה להחמיר מדרבנן, הרי בפרה אדומה איכא מיעוטא בהדי חזקה. ותירץ,

פסח

✦ בענין מצות ארבע כוסות

בתוס' בסוכה ל"ח ע"א

ד' ויעווי' בסוכה (ל"ח.) בד"ה מי כו', בנידון מצות ארבע כוסות, שכתב: "ומסתמא לא תיקנו ארבע כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה". עכ"ל. הרי דעיקר תקנת ארבע כוסות הוא מדין תקנת כוס של ברכה.

בתוס' בפסחים צ"ט ע"ב

ה) ובפסחים (צ"ט:) כתבו בתוס' בד"ה לא כו', בזה"ל: "לא יפחתו לו מארבע כוסות, מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו, והוא מוציא את כולם בשלו, וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם". עכ"ל. - ובספר חידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ז מחמת ומצה ה"ט) הקשה בשם הגר"ח הלוי, דאיך כתבו התוס' מאי שנא ארבע כוסות מקידוש, הרי ודאי דשאני, דמצות ארבע כוסות חלוקה ממצות קידוש, דדין קידוש הוא האמירה שאומרים קידוש היום, אלא שקבעו לאומרו על הכוס מדין כוס של ברכה, אבל עיקר המצה היא האמירה, ולכן י"ל דאפשר להוציא את בני ביתו בקידוש שלו, אף על פי שאין להם כוס של עצמם, דיוצאים בשמיעתם את עיקר מצות הקידוש שנאמר על הכוס. מה שאין כן מצות ארבע כוסות דעיקר המצה הוא השתייה דרך חירות, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מחמת ומצה ה"ז) בזה"ל: "וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין". עכ"ל. ואם כן קשה מה מדמי קידוש לארבע כוסות, הרי פשיטא שחייבים כל המסובים שיהיה להם כוס של עצמם, כדי לשתות מן הכוס ולקיים את הדין שתייה דרך חירות, וחובה זו אי אפשר לצאת מאחר ע"י שומע כעונה.

דברי מרן רי"ז הלוי

דיעווי"ש בחידושי מרן רי"ז הלוי, שכתב: "דהנה בתוס' ריש פרק ערבי פסחים על הא דתנן ולא יפחתו לו מארבע כוסות כתבו וז"ל מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנים לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמ"ש ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם וכו' עכ"ל, וכבר שמעתי מאמו"ר הגאון זצ"ל שתמה על דברי התוס' אלו דמאי ענין ארבע כוסות לקידוש דכל השנה, דהתם המצה היא הברכה וזהו עיקר הקידוש, ובזה הוי דינא דשומע כעונה, אבל

דעת בעל העיטור דמקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות בפת

א) הנה הטור (בסימן תפ"ג) הביא שיטת בעל העיטור (ח"ב הלכות מצה ומרור, קל"ו ע"א) דאדם יוצא ידי חובת כוס ראשון מארבע כוסות בפת, כשם שיוצא ידי מצות קידוש בפת, וכדאיתא בפסחים (ק"ו:). וזהו לא שייך בשאר הכוסות, וכמו שביארו התוס' שם בד"ה מקדש כו', דפת לא מהני אלא בכוס של קידוש ולא בהבדלה, דכיון דמצוה לסעוד סעודת שבת שייך קידוש על הפת.

דברי הטור והב"י

דיעווי"ש בטור שכתב בזה"ל: "כתב בעל העיטור, מי שאין לו יין, עבר אדרבנן, דאמרי (פסחים צ"ט:) ולא יפחתו לו מארבע כוסות, וצריך למכור מה שיש לו לקיים מצות חכמים. ולא יסמוך על הפת, שאם קיים כוס אחד לא קיים השלשה, לכן ימכור מה שיש לו ולהוציא הוצאות עד שימצא יין כו'". עכ"ל. והב"י ביאר, וז"ל: "כלומר שכיון שהוא מקדש על הפת הרי קיים מצוה הנעשית בכוס אחד, אבל מצות שלש כוסות אחרים לא קיים". עכ"ד.

הערה היאך מקיים כוס ראשון בפת, הרי חיובו לשתות הכוס

ב) והנה יל"ע דהיאך מקיים מצות כוס ראשון בפת, הרי חובת ארבע כוסות הוא שתיית הכוסות של יין, ואיך כתב בעל העיטור דמקיים מצות ארבע כוסות בפת. ויעווי' ברמב"ם (פ"ז מחמת ומצה ה"ז) שכתב: "וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין". עכ"ל. וכדתנן בפסחים (צ"ט:) ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. וחזינן דחייב כל אחד מישראל שיהיו לו ארבע כוסות בליל פסח.

מצות ארבע כוסות שיהיה בו דין כוס של ברכה

ג) אכן י"ל דיסוד מצוות ארבע כוסות הוא דין כוס של ברכה, וממילא שפיר מתקיים דין זה בפת, דהא הכוס הראשון הוא מדין כוס של ברכה של קידוש היום, וקידוש היום מקיים בפת, ושפיר מקיים בזה גם מצות הקידוש בכוס ראשון דארבע כוסות.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
מס' 580442473 (ע"ר)

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:
רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:
21 Harav Kotler St.
Bney Brak
Tel / fax: 03-5785091

בארבע כוסות הלא עיקר המצוה היא השתיה של הד' כוסות ומאי שייך להוציא בזה".
עכ"ד בקושייתו.

ביאור מרנא רבינו חיים הלוי

והנה ע"ש שכתב בשם הגר"ח הלוי, וז"ל: "והוכיח מזה דס"ל להתוס' דגם בארבע כוסות אין עיקר המצוה בשתיית הכוסות רק בהברכות שעל הכוסות, והוי ממש דוגמת קידוש דכל השנה וכל כוסות של ברכה. עכ"ד. וכן הוא מוכרח גם מדברי הגר"א בשו"ע או"ח סימן רע"א סעיף י"ד כו". עכ"ד מרן רי"ז הלוי.

ביאור מרן הגר"ז להתוס' בפסחים ק"ח ע"ב

ויעוי"ש בחידושי מרן רי"ז הלוי שביאר על פי זה דברי התוס' בפסחים (ק"ח:) בד"ה רובא כו', שכתבו דאין צריך לשתות אלא כמלא וגמיו כמו בקידוש. וכן מה שכתבו התוס' (שם) בד"ה שתאן כו', דהא דבענין יין מזוג בארבע כוסות הוא מדין כוס של ברכה דעלמא. דאזלי לטעמייהו דס"ל דדין ארבע כוסות אינו אלא מדין כוס של ברכה דעלמא. [ויעוי' גם כן בסוכה (ל"ח). בתוס' בד"ה מי כו', בענין ארבע כוסות, שכתבו: "ומסתמא לא תיקנו ארבע כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה". עכ"ל. הרי דיסוד תקנת ארבע כוסות הוא מדין כוס של ברכה].

(ו) והנה במקור התקנה שתיקנו ארבע כוסות, יעוי' ברש"י בפסחים (ק"ח.) בד"ה ארבע כו', שכתב: "ארבע כוסות, שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה (בראשית מ', י"א) וכוס פרעה בידי וגו', ורביעי ברכת המזון". עכ"ל. ומקורו בירושלמי (פ"ט דפסחים ה"א), דגרסינן רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבעה כוסות של פרעה וכוס פרעה בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה, ואתן את הכוס על כף פרעה, ונתת כוס פרעה בידו וגו'. ע"ש.

אמנם במשנתנו בפסחים (צ"ט:), בהא דשנינו ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. יעוי"ש בפירוש רש"י בד"ה ארבע כו', שכתב בטעם תקנת מצות ארבע כוסות, בזה"ל: "ארבע כוסות כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים, והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם, בפרשת וארא (שמות ו', ו')". עכ"ל. וכ"כ הרשב"ם (שם) בד"ה ולא כו'. ומקורו בירושלמי דפסחים ה"א], דגרסינן התם, מנין לארבעה כוסות, רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו', ו') לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו', ולקחתי אתכם לי לעם וגו', והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. ע"ש.

ביאור ה"בגדי ישע" דהוצרכנו לתרי דרשות לאשמעינן
דבעינן ארבע כוסות של יין ולא ארבע לחמים

והטעם דהוצרכנו לתרי דרשות, יעוי' ב"בגדי ישע" על דברי המרדכי (תוספת מערכי פסחים, אות ז) דהוא לאשמעינן דבעינן ארבע כוסות של יין, ולא ארבע לחמים.

